

Тетяна Шоріна

кандидат філософських наук, доцент

Національний авіаційний університет

м. Київ

Марія Абисова

кандидат філософських наук, доцент

Національний авіаційний університет

м. Київ

**ЗАСТЕРЕЖЕННЯ АНТИУТОПІЇ О. ХАКСЛІ В ДЗЕРКАЛІ КУЛЬТУРНИХ
ТЕНДЕНЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА КРИЗИ
ТРАДИЦІЙНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ**

Становлення та розвиток інформаційної ери визначається специфічними суспільними та культурними суперечностями. З одного боку, нові технології сприяють матеріальному прогресу, підвищують ступінь прозорості суспільства, надають безліч можливостей для самореалізації людини. У кризових ситуаціях цифрові технології забезпечують виняткову можливість миттєвого контакту та

оприлюднення інформації – тим самим потенційно запобігаючи конфліктам через непорозуміння. Торгівля, фінанси, бізнес, зайнятість, медицина, безпека, транспорт, розваги технічно існують на швидкостях цифрових бітів, що потужно інтенсифікує і координує їх роботу. Водночас сучасна інформаційна доба, за підсумками вчених Римського клубу, відзначена глобальністю кризових явищ і негативними тенденціями впливу інформаційних технологій.

Кризю переживають мораль, політика, економіка, соціальна структура, а головне демократичні інституції та сама демократична ідеологія (Weizsäcker, Wijkman, 2018:2), в основі якої закладені цінності прав і свобод людини, громадянські та політичні права.

Криза демократії – це обернення демократичних цінностей та її інститутів у дещо інше. Інше, не обов'язково є протилежним до демократії, але воно не виключає такого. Історичну тенденцію перетворення держав ліберальних демократій на інше за себе британський учений К. Крауч називає рухом до «постдемократії». У такій гібридній формі всі риси демократії зберігаються (чи навіть у деяких аспектах вони підсилюються): свободні вибори, конкурентні партії, свободні публічні дебати, права людини, прозорість у діяльності держави. Але політика та уряд таких постдемократичних суспільств усе частіше опиняються під контролем привілейованих еліт та заможних груп, як це було у до-демократичний період. Соціальним наслідком такого, серед іншого, буде ослаблення егалітаризму, оскільки зміщується баланс між працею та капіталом на користь останнього.

Директор Міжнародного центру з проблем інформаційної етики Р. Капурро вважає реальним процес перетворення сучасних «демократій» на медіакратію. Маючи доступ до інформаційних та комунікаційних технологій і широко їх використовуючи, привілейовані еліти можуть сконцентрувати всю повноту медійного впливу.

Відповідно до міркувань патріарха американської соціально-політичної думки Г. Кіссинджера, нові технології можуть наділити малі групи, що очолюють політичні та економічні структури, – тією могутністю, яка дозволить обробляти і відстежувати інформацію, формувати суспільні дискусії і, певною мірою,

формулювати істину. Суперечність інформаційної культури й полягає в актуалізації небезпечних тенденцій.

Технології, що використовують для реалізації демократичних прав та виступів, з однаковим успіхом можна використовувати для «стеження і придушення». Так, скажімо, сьогодні більшість публічного простору у будь-якому великому місті знаходиться під постійним відеоспостереженням. З одного боку, цифрове спостереження в громадських місцях спрямоване, передусім, на забезпечення охорони і безпеки, протидію випадковим або навмисним загрозам, таким як злочинні дії або терористичні акти. Але водночас воно загрожує незалежності, анонімності та довірі, які складають основу демократичного суспільства. Нові технології дозволяють відслідковувати місцезнаходження окремих людей за допомогою систем радіочастотної ідентифікації (RFID) або ІКТ-імплантів і є непередбачуваними в плані можливих небезпек і переваг. Тому вони потребують особливо ретельного вивчення і контролю з боку громадськості.

Сила медіакомунікацій відкриває можливість за умов постдемократії здійснювати контроль за будь-якими матеріальними процесами, за поведінкою і думками і окремих людей, і цілих колективів. Більше того, всебічний та усяюдисущий контроль може поширюватися не тільки над фактичною, але і можливою поведінкою людей, не тільки над фактичним розумом та почуттями, але може завдавати хід можливих думок і бажань людей. Усе це дає підстави побоюватися реалізації у близькому майбутньому тоталітарних методів впливу та управління.

Не випадково у цьому зв'язку дедалі частіше у публічному просторі згадують похмурі тоталітарні антиутопії О. Хакслі та Дж. Оруелла. Певна схожість реальності антиутопічних суспільств з їх всевладдям наукової та технологічної раціональності, але з придушенням демократичних прав і свобод індивідуальності, з картиною сьогодення стає все більше відчутною.

Особливе схвилювання викликають тенденції створення «нового порядку», або «нової нормальності» (К. Шваб), що втілюється у життя під впливом застосування обмежувальних карантинних заходів у боротьби з COVID-19, досвідом жорсткої

політичної і медійної боротьби американських еліт, застосуванням «системи соціального кредиту» у Китаї, «великим перезавантаженням» загалом, у якому тепер перебуває світ. Усі вони засвідчують кардинальну зміну стилю життя людей, в якій є місце соціальної та моральної сегрегації людей, філософії та практиці етатизму та глобальному корпоративізму. Так, К. Шваб впроваджує ідею створення у пост-карантинному майбутньому єдиної планетарної держави з єдиним світовим урядом. В економічній площині така держава буде централізовано управлятися гігантськими монополіями. Перспективу подібного майбутнього передбачав О.Хакслі. Він вважав тенденцію до централізації влади і тоталітарного управління всіх урядів світу «майже безсумнівною».

Водночас, на думку англійського письменника, не самі по собі зміни політики та економіки призводять до утворення «дивного нового світу». Найголовніша революція здійснюється силами біології, психології та педагогіки – наук про живу матерію та про людину, оскільки для свого втілення «дивний новий світ» вимагає нової людини, звідси перетворенню підлягає не стільки її зовнішній світ, а внутрішньо-особистий. Для перебування у стабільному глобально-централізованому світі людина має змінитися, передусім, тілесно-антропологічно та морально-психологічно.

У науково-технологічному світі уряди, на переконання О. Хакслі, не діють грубими насильницькими примусовими методами, вони обирають більш ефективні і гнучкі прийоми. Усі нові методи сконцентровані навколо єдиного надзавдання: нав'язати людині правильне уявлення про «щастя». У чому же полягає його «секрет»? Його ідея – це вселення людям любові до того, що визначено їм «соціальною долею».

О. Хакслі у художньому творі не дав рецептів протидії сценаріям життя «під владою цього кошмару». Лише у передмові через п'ятнадцять років після виходу у світ роману, він зізнався, що вірить у здоровий глузд і можливості іншого шляху організації суспільства. Економічно – у дусі децентралізації та учення Генрі Джорджа, політично – на принципах соціального самоуправління та кооперації, де наука і техніка були б підпорядкованими інтересам людей, а не навпаки; де релігія

та філософія стали б розумними провідниками до осягнення Логосу, і шлях до нього був би справою розумного егоїзму – тобто мав як індивідуальну, так і колективну користь. Уникнення ж цих принципів, на думку письменника, робило б перспективу втілення «дивного нового світу» невідворотним.

Сьогодні, хоча вірогідність передбачень О. Хакслі все більше зростає, чим пояснюється високий культурний і політичний запит на осмислення його роману, у людства все-таки зберігаються можливості для маневру. «Велике пережанентування», яке окреслюють еліти, додатково доводить, що старі сценарії управління сучасним глобальним світом не спрацьовують та іде пошук нових концепцій та алгоритмів. Але, водночас, це свідчить, що і ресурсів для наближення тоталітарної утопії у цих еліт так само не вистачає. О. Хакслі завершував свою передмову окресленням трьох шляхів розвитку: глобальний наднаціональний тоталітаризм у дусі утопії, національна тиранія та мілітаризм або третій шлях «здорового глузду». Історія знову на перетині серйозних альтернатив і знову людство потребує скласти іспит на свою історичну та культурну зрілість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ernst Ulrich von Weizsäcker, Anders Wijkman. 2018. Come on! Capitalism, Short-termism, Population and Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome. Springer Science+Business Media LLC.
2. Крауч К.. Постдемократия / К. Крауч. Пер. с англ. – М.: ГУ-ВШЭ, 2010. – 192 с.
3. Капурро Р. Информационная этика // Информационное общество. 2010, Вып. 5. – С. 6-15.
4. Киссинджер Г. Мировой порядок» / Г. Киссинджер. – М.: АСТ. 2015. – 512 с.
5. Хаксли О. О, дивный новый мир. Пер. с англ. – СПб.: Амфора, 1999. - 541 с. / <http://lib.ru/INOFANT/NAKSLI/mir.txt>